

Odnosi Islama i Zapada: religijski ili politički sukob?

Barić, Draženka

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:455799>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Draženka Barić

**Odnosi Islama i Zapada: religijski ili politički
sukob?**

Završni rad

Zadar, 2017.

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju
Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Odnosi Islama i Zapada: religijski ili politički sukob?

Završni rad

Student/ica:

Draženka Barić

Mentor/ica:

Mr. sc. Ratko Ćorić

Zadar, 2017.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Draženka Barić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Odnosi Islama i Zapda: religijski ili politički sukob?** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 20. rujna 2017.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Kulturni identiteti	2
3. Odnos Islama i Zapada	3
3.1. Sukob civilizacija	3
3.2. Integracija i multikulturalizam	5
4. Islam i islamizam	6
4.1. Duh terorizma	7
5. Islamofobija.....	9
5.1. Islam u medijima	11
6. Zaključak.....	13
7. Literatura	15

Islam u Europi: Islamofobija i odnos Islama i Zapada

Sažetak

S obzirom na sve veći broj migranata muslimanske vjeroispovijesti u Europi, ali i zbog sve većeg broja terorističkih napada, važno je promišljati o problematičnom odnosu Islama i Zapada. U ovom radu objašnjava se odnos Islama i Zapada iz perspektiva različitih autora. Najvažniji od njih su Samuel Huntington i Tzvetan Todorov. Nadalje, govori se i o islamofobiji koja postaje sve veći problem Europe. Islamofobija se javlja i širi nakon terorističkih napada. Kad govorimo o terorističkim napadima, bitno je razlikovati islam od islamizma. Islam je religija, a islamizam politička organizacija. Anti- muslimanski stavovi zastupljeni su i u zapadnim medijima koji oblikuju javno mišljenje. Zaključuje se kako je multikulturizam te poštivanje i razumijevanje različitih kulturnih tradicija neophodno za miran suživot Islama i Zapada.

Ključne riječi: Islam, Zapad, islamofobija, islamizam, mediji.

Relations between Islam and the West: religious or political conflict?

Abstract

Considering the growing number of Muslim migrants in Europe, as well as the growing number of terrorist attacks, it is important to reflect on the troubled relations between Islam and the West. This paper tries to explain this relation through various perspectives of different authors, the most important of whom are Samuel Huntington and Tzvetan Todorov. In addition, this paper also deals with Islamophobia that occurs and spreads after terrorist attacks, as one of the growing problems in Europe. Regarding terrorist attacks, it is important to distinguish Islam from Islamism. Islam is a religion, while Islamism is a political organization. Anti Muslim attitudes are represented in the Western media which forms and shapes public opinion. It is concluded that multiculturalism, respect and understanding of different cultural traditions are necessary means for peaceful coexistence of Islam and the West.

Key words: Islam, the West, Islamophobia, Islamism, media

1. Uvod

Islam je druga najveća religija u Europi te je u Europi broj migranata muslimanske zajednice u stalnom porastu. Dvije potpuno različite kulturne tradicije, koje imaju različiti sustav vrijednosti, sada su primorane živjeti u zajednici. Suživot Islamske i Zapadne zajednice prožet je brojnim problemima. Kao što se može vidjeti iz naslova, u ovom radu pokušat će se dati prikaz Islama u Europi danas, tj. odnosa Islama i Zapada, kao i problema islamofobije koja u Europi sve više i više uzima maha.

Islamofobija je danas jako raširena, kako u svijetu tako i u Europi. Strah od terorističkih napada koji su se ondje dogodili u posljednjih nekoliko godina zaslužan je za širenje islamofobije među europskim stanovništvom. Ljudi često ne znaju razlikovati dva pojma, a to su islamizam i Islam. Zbog islamizma raširio se strah prema Islamu. Islamizam je politička organizacija, a Islam religija. Pripadnici islamizma, političke organizacije, izvode terorističke napade pozivajući se na učenja islamske religije, odnosno svete knjige Kurana. Masovni mediji također igraju veliku ulogu kad govorimo o stvaranju negativnih stavova prema pripadnicima muslimanske zajednice. Anti-muslimansko mišljenje koje vlada Europom dodatno je zakompliciralo već kompliciran odnos Islama i Zapada. U radu će se prikazati i neke teze koje Edward Said iznosi navedenom odnosu .

Samuel Huntington u svojoj knjizi „Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka“ iznosi zanimljive teze koje bi nam mogle pomoći razlučiti odnos dviju navedenih civilizacija.. Njegove teze su aktualne kako u akademskim krugovima, tako i u javnom diskursu i često se koriste kod objašnjavanja odnosa Islama i Zapada. On kaže da će se sukobi u budućnosti odvijati između različitih civilizacija, za razliku od dosadašnjih ratova u svjetskoj povijesti koji su se odvijali između država- nacija. Na njegove teze kritički se osvrće francusko-bugarski filozof Tzvetan Todorov u svojoj knjizi „Strah od barbara“. On smatra kako za sukobe nisu odgovorne različite kulture, već da sukobi uvijek imaju ekonomsku, demografsku i političku pozadinu. Također naglašava da su one politike vođene Huntingtonovom teorijom o sukobu civilizacija iznimno opasne, te smatra rekonstrukciju europskog identiteta nužnom. Autori također govore i o kulturnim identitetima. Kada govorimo o odnosu Islama i Zapada možemo govoriti i o politikama identiteta, odnosno politikama multikulturalizma i integraciji muslimanske zajednice u demokratske Zapadne države.

2. Kulturni identiteti

„Identitet je bitna, trajna i određujuća forma individualne i društvene egzistencije bez koje ni pojedinci ni društvene grupe ne bi imale svoj egzistencijalni smisao“ (Kalanj, 2010:119). Rade Kalanj (2010) kaže kako je identitet, bez obzira na promjene životno povijesnih okolnosti, uvijek ono što „ja“ ili „mi“ mislimo o sebi ili o drugima te je stoga temeljna kategorija ljudskog iskustva. Globalizacija je dovela do osnaživanja identiteta, proizvela je strah od kulturnog uokviravanja te je u isto vrijeme probudila interes za očuvanje kulturne raznolikosti. Prema Paić (2013), jedan od najvažnijih problema s kojim se suvremena teorija društvenih identiteta danas mora suočiti jest kako realizirati tri stvari, a to su: politika integracije migranata u svakodnevnicu zapadnog svijeta, zaštita kulturne posebnosti manjina i izgradnja transnacionalne politike identiteta. Paić (2013) navodi i da je hibridnost je jedan od ključnih kulturalnih pojmova koji istovremeno treba zaštititi „drugoga“ i razlike među kulturama.¹

Huntington i Todorov u svojim djelima koja se tiču sukoba Islama i Zapada ističu kulturne identitete kao bitan faktor u objašnjavanju njihova međusobnog odnosa. Huntington (1998) te identitete uklapa u pojam civilizacije. Svaka civilizacija dijeli zajedničku kulturu, odnosno zajednički kulturni identitet. U svijetu globalizacijskih promjena dolazi do uniformizacije kulturnih identiteta, te kao posljedica toga javlja se odvajanje pojedinaca od izvornih, lokalnih identiteta. Kako bi popunili tu prazninu ljudi se okreću religiji koja se veže uz izvorne kulturne identitete. Autor navodi da su velik dio ljudi koji se priključuju „fundamentalističkim“ pokretima su mlađi, visokoobrazovani, poslovni ljudi. Vraćanje i okretanje izvornim identitetima potaknuto je dvostrukom ulogom Zapada. Zapad je na vrhuncu moći, i kao odgovor na to javlja se fenomen povratka korijenima. Navodi dalje kako se Zapad na vrhuncu svoje moći suočava sa ne- Zapadom koji sve više ima volje, želje i sredstava da oblikuje svijet na ne- Zapadni način. Za razliku od političkih i ekonomskih, kulturni identiteti nisu promjenjivi u tolikoj mjeri. Daje primjer bivšeg Sovjetskog Saveza i kaže kako su komunisti mogli postati demokrati, bogati siromašni, ali Rusi nisu mogli postati Estonci. Kaže da će u budućim sukobima, sukobima među civilizacijama glavno pitanje biti „Tko si?“ te da je to ono što se ne može promijeniti. Također navodi kako će u budućnosti ljudi oblikovati svoj identitet upravo kroz prizmu kulturnih identiteta.

¹ <https://www.univie.ac.at/doml/drupal/?q=content/s-onu-stranu-multikulturalizma>

Todorov, s druge strane, naglašava pluralitet identiteta. Kaže kako se različiti kulturni identiteti međusobno podudaraju, ne zauzimaju jasno određene teritorije u kojima bi njihove različite sastavnice bili odijeljene bez ostatka (Todorov, 2009: 65). Nadalje, iako je svaka kultura mješavina koja se neprestano mjenja, ona je s obzirom na pripadnike koje obilježava jedan stabilan i čvrst entitet, temelj svakog djelovanja. Suvremeno doba u kojemu se od kolektivnih identiteta očekuje da se što prije preobrazuje je doba kad skupine zauzimaju obrambeni stav zahtjevajući svoj izvorni identitet (Todorov, 2009: 68). Rade Kalanj kaže kao su upravo razlike među identitetima ono što im daje smisao.²

3. Odnos Islama i Zapada

Kada govorimo o odnosu Islama i Zapada, moramo znati da se radi o dvije različite kulture ili kako Huntington kaže „civilizacije“. Kao što smo već rekli, globalizacija je dovela do ojačavanja kulturnih identiteta. U vremenu ubrzanih promjena, ljudi se vraćaju onom izvornom, temeljnom te zbog toga identiteti u modernom doba dobivaju na sve većoj važnosti. Povezanost kulture sa odnosom Islama i Zapada ne može se zanemariti, ali isto tako samo kultura ne može objasniti taj isti odnos. Nadalje će se prikazati neke od najvažnijih teza Samuela Huntingtona i Tzvetana Todorova.

3.1. Sukob civilizacija

Devedesetih godina prošlog stoljeća Samuel Huntington je objavio članak, a potom i knjigu naziva „Sukob civilizacija i preustroj novog svjetskog poretka“. Knjiga je u javnosti podigla veliku prašinu. Danas je ta knjiga izrazito aktualna kad se govori o odnosu Islama i Zapada. Jedna od glavnih teza koju Huntington (1998) iznosi u svojoj knjizi je da se sukobi u budućnosti neće odvijati zbog ideologija i ekonomije, već da će razlozi sukoba prvenstveno biti oni kulturni. On je svijet podijelio na osam velikih civilizacija te objašnjava zašto će se sukobi u budućnosti odvijati upravo među njima. Civilizacije se jedne od drugih razlikuju poviješću, kulturom, religijom, jezikom, tradicijom. Na temelju tih razlika pojedinci drugačije gledaju na neke aspekte društvenog života te imaju različiti vrijednosni sustav.

Nadalje, autor (1998) kaže kako svijet postaje sve tješnije mjesto kako pripadnici različitih civilizacija često dolaze u interakciju jedni s drugima. Kroz te interakcije ljudi postaju svjesniji kulturnih razlika između „nas“ i „njih“. Zapad smatra da ostali (nezapadni) narodi moraju prihvatiti zapadne vrijednosti poput demokracije, ljudskih prava,

² <http://tripalo.hr/knjige/NaIdent/kalanj.pdf>

individualizma, vlada koju kontolira narod. Zapad nastoji zadržati svoju nadmoć nad ostalim civilizacijama te brani svoje interese, legitimirajući ih kao univerzalnim pravima svakog pojedinca. (Huntington, 1998: 228). Muslimani smatraju zapadnu kulturu materijalističkom, pokvarenom, nemoralnom, te su u muslimanskim očima zapadni sekularizam, nereligioznost veće zlo od zapadnog kršćanstva koji je te vrijednosti stvorio (Huntington, 1998: 263-264). Huntington (1998) također kaže da ono što je Zapadu univerzalizam, ostalima je imperijalizam.

Kao jedno od glavnih obilježja civilizacije Huntington (1998) navodi upravo religiju. Prema toj tezi, sukobi civilizacija će prvenstveno biti sukobi religija. S druge strane, Tzvetan Todorov (2009) smatra da glavni uzrok sukoba nije religija već želja za osvetom. Naime, on kaže kako je, ako se promotre svjedočanstva sudionika borbe, a ne medijski natpisi, motiv osвете na prvom mjestu. Oni suosjećaju sa svojim sunarodnjacima koji su dovedeni do ruba bijede, koji su žrtve vladajućih klasa, koji su potčinjeni od strane Zapada. Žele osvetiti članove svoje obitelji koji su ubijeni. Činjenica je kako se teroristički vođe pozivaju na globalni rat između Islama i Zapada no to je čista propaganda koja nema istinske veze s religijom. Sam Huntington kaže da nastojanja Zapada da svoje vrijednosti univerzalizira te uplitanja Zapada u sukube u muslimanskom svijetu izazivaju ogorčenje među muslimanima (Huntington, 1998: 262). To osobno nezadovoljstvo i bijes moraju se smjestiti u jedan okvir i dobiti legitimnost (Todorov, 2009: 103). Taj okvir je Islam.

Huntington (1998) se ne slaže sa stajalištem nekih Zapadnjaka koji kažu da Zapad nema problema sa islamom već nasilnim islamskim ekstremistima. Kaže da povijest dokazuje suprotno i objašnjava kako su odnosi islama i kršćanstva kroz povijest bili burni te kako su oni jedni drugima „oni drugi“ (Huntington, 1998: 259-260). On te sukobe objašnjava kroz teritorijalna osvajanja jednih i drugih kroz povijest, te pokoravanje onog osvojenog naroda. No, pitanje je jesu li teritorijalna osvajanja, odnosno sukobi koji su se zbog toga događali, imali uzrok u religijama ili je to bila imeprijalistička politika? Todorov (2009) pak kaže da su razlozi ratovanja oduvijek bili politički, ekonomski, teritorijalni ili demografski. Dalje ističe da se vjerski ratovi obično odvijaju unutar jedne države, te da je religija kriva za mnoga nasilja (npr. lov na vještice), ali također i za mali broj ratova (Todorov, 2009: 101). Todorov (2009) kaže da kad govorimo o muslimanskoj zajednici, zastupa se mišljenje da se oni pokoravaju svojoj kulturi i da je za sve negativne postupke „kriva“ njihova kultura. Nadalje, ironično dodaje, kako sva druga bića djeluju iz raznih razloga (npr. političkih, psiholoških), samo djelovanje muslimana proizlazi iz njihove vjere (Todorov, 2013: 103). Todorov smatra

da muslimani predstavljaju manjinu iz zemalja mržnje. Na Islam se kroz povijest gledalo kao na rivala kršćanstvu i to je mišljenje i danas zastupljeno. Glavna ideja Todorove knjige je ukazati na razlike između civiliziranih i „barabarskih“ društava. Prema njemu, „barbari“ označavaju one druge, tuđe, koji pribjegavaju ratu inasilju, koji žive izdvojeno i ne poznaju društveni red. Oni ne poznaju ni građanski život temeljen na zakonima, njihov se život temelji na diskriminaciji drugih. S druge strane, biti civiliziran znači priznati ljudskost onog drugoga, prihvatiti drugačiju kulturu i način života od našeg, drugi identitet kao jedanko vrijedan. Ono za čime bi svako društvo trebalo težiti je „civiliziranost“.

Huntington (1998) zaključuje da temeljni problem Zapada nije islamski fundamentalizam već Islam, različita civilizacija čiji su pripadnici uvjereni u nadmoćnost svoje kulture i opsjednuti zaostajanjem svoje moći. S druge strane, autor navodi da je problem Islama upravo Zapad, odnosno drugačija kultura čiji su pripadnici, također, uvjereni u univerzalnost svoje kulture i u to da im nadmoćna snaga nameće obavezu da svoju kulturu šire po cijelom svijetu (Huntington, 1998: 269). Todorov (2009) smatra kako identiteti sami po sebi nisu uzrok sukoba, već upravo sukobi čine identitete opasnim. Smatra da se Islamom manipulira.

3.2. Integracija i multikulturalizam

Ono što razlikuje Zapad od ostatka svijeta, prema Todorovu, nije kulturni identitet, već strah. Moć Zapada opada i iz tog razloga postaje „ograničen“ u odnosima sa strancima. Todorov nudi rješenje problema oko pitanja islamofobije te odnosa Islama i Zapada. To rješenje je rekonstruiranje europskog identiteta. Liberalna demokracija koja je jedna od temeljnih vrijednosti moderne zapadne civilizacije, nije u potpunosti liberalna. Naime, diskriminacija stranaca, u ovom slučaju muslimana, ne uklapa se u ideju liberalne demokracije. Jednakost prava svih ljudi je jedna od temeljnih vrijednosti demokracije. Kad bi Zapad bio tolerantiji i ravnopravniji, i islamofobija bi se smanjila. Smanjila bi se i ogorčenost pripadnika islamizma koji upravo zbog „podređenog“ položaja u Zapadnom svijetu razvijaju bijes, koji je jedan od uzroka terorizma. Huntingtonove teze o sukobu različitih civilizacija nikako se ne uklapaju u ideju multikulturalizma kojeg Zapadni svijet promovira. „Politika multikulturalizma proizašla je iz situacije multietničkih društava i potrebe vladajuće države da očuva i osigura poštivanje i jednaku vrijednost različitih kultura koje se nalaze unutar neke teritorijalno određene jedinice.“ (Kalanj, 2010: 129) Prema Paiću (2013) upravo je multikulturalizam rješenje za miran život različitih kultura u zapadnom svijetu.

Integracija useljenika u društvo koje su naselili je neophodna. No pri integraciji moraju se uvažavati vrijednosti koje su useljenici donose i koje su dio njihova identiteta. Tomislav Kovač (2008) kaže kako je, s jedne strane, Europa izazov Islamu i muslimanima koji se kao pripadnici vjerske manjine u određenoj državi moraju prilagoditi zakonima iste i uspješno se integrirati u društvo. Često moraju reinterpretirati svoje kulturne tradicije i vjerske prakse radi lakšeg suživota u demokratskim, liberalnim i sekularnim društvima u kojima se nalaze. Nadalje, Kovač (2008) kaže kako je potrebno da Zapad preispita svoj vrijednosni sustav, odnosno načela jednakosti, slobode (između ostalog i mišljenja i govora), solidarnosti. Suživot islamske i zapadne civilizacije prije svega treba biti prožet razumijevanjem, tolerancijom, poštovanjem i solidarnošću.

4. Islam i islamizam

Kada govorimo o Islamu te njegovom odnosu sa Zapadom, bitno je napraviti distinkciju između Islama i islamizma. Pavle Kalinić (2013) govori o Islamu i islamizmu i kaže da to nisu sinonimi. Islam je religija, a islamizam politizirani Islam. Bilandžić (2008) kaže kako je islamizam ideologija, odnosno instrumentalizacija Islama kao religije radi ostvarenja konkretnih političkih ciljeva. Nadalje, Kalinić (2013) kaže da Islam i islamizam nisu sinonimi, kao što ni islamizam i terorizam nisu sinonimi, tj. islamizam nije samo terorizam. Islamizam je složen društveno politički pojam, a kroz terorističke akcije nastoji se diskreditirati islamizam, te se na taj način negiraju sadržaji tog političkog pokreta koji se protive radikalizmu i terorizmu. (Kalinić, 2013: 99)

„Politički islam, odnosno islamizam je politička orijentacija nastala unutar razjedinjenog muslimanskog svijeta, a Islam je druga svjetska najveća religija“ (Bilandžić, 2008: 308). Kako navodi Bilandžić (2008) propadanjem arapskog nacionalizma religijski identitet postaje važniji od nacionalnog, a Islam postaje novi ideal koji će donijeti bolju budućnost ukoliko se slijede njegovi zakoni. „Okvir političkog islama predstavlja dominantni muslimanski identitet i artikulaciju njihovih političkih aspiracija“ (Bilandžić, 2008: 310). Nadalje, Bilandžić (2013) objašnjava kako je islamizam zajednički naziv za sve ideologije koje drže da Islam nije samo religija već i politički sustav, one koje se zalažu za povratak društva islamskim vrijednostima i za uvođenje šerijatskog prava. Oni smatraju kako je jedino društvo temeljeno na islamskim vrijednostima odgovor i rješenje na probleme koje uzrokuje moderni (zapadni) svijet. Bilandžić (2008) ističe da uzroke nastanka političkog islama treba tražiti u odnosima na međunarodnoj sceni, prvenstveno afganistanskom ratu, raspadu

komunizma i rascjepu dijela muslimanskog svijeta i Zapada. Kalinić (2013) kao jedan od uzroka nastanka islamizma spominje i političko- ekonomsku prevlast Zapada kao oblika dominacije koji je u arapskim društvima potaknuo potragu za autentičnošću, odnosno revitalizacijom islamističkog svjetonazora.

Politički islam ima važno značenje u međunarodnim odnosima. Međutim, Kalinić (2013) smatra da su i dalje utjecajne tendencije koje islamizam poistovećuju s terorizmom, a razlog tome je politička mobilizacija široke javnosti koja je često u službi neokolonijalističkih i imperijalističkih ciljeva. Liberalni zapadni krugovi, za razliku od konzervativnih ne podržavaju pristup prema kojem islamizam poistovjećuju s nesigurnošću ili terorizmom (Kalinić, 2013: 111). Nadalje, ističe kako se islamistički terorizam ne može suzbiti bez suradnje s onim zemljama iz kojih potječe. Mišljenja je da proces suradnje mora biti dvosmjernan, te da radikalni islamizam koji podržava terorizam nije prijatna samo zapadnim zemljama već i islamskim društvima koja teže međunarodnoj suradnji i demokraciji (Kalinić, 2013: 111).

4.1. Duh terorizma

Teroristički napadi postojali su i prije 11. rujna 2001. ali im do tog dana nije pridavala pozornost koja im se pridaje danas. Upravo taj napad je promijenio percepciju terorizma jer je napadnuta predvodnica demokracije te se tim postupkom željelo pokazati da nitko više nigdje nije siguran (Brčić, 2007: 9). Razlozi tih napada nisu religijske naravi već u nejednakostima Islama i Zapada što je posljedica politike Zapada. Kada govorimo o politici Zapada prema Islamu, bitno je spomeniti i Edwarda Saída. On u svom djelu „Orientalizam“ kaže kako je Orijent zapravo europski projekt.“Pod pojmom orientalizma Saíd nudi nekoliko objašnjenja, kao što su: pojam orientalizam kontrira pojmu kolonijalizam, orientalizam je način mišljenja utemeljen na razlici između Orijenta i Okcidenta, te se orientalizam može promatrati kao zapadni čin da se dominira Orijentom“ (Jakić, 2006: 299, prema Saíd: 1999). Ideje o orijentalnoj zaostalosti, degeneriranosti i neravnopravnosti u odnosu na Zapad, Saíd uspoređuje s „idejama o biološkoj osnovi rasne nejednakosti , te u tim teorijama o naprednim i nazadnim kulturama, i društvima Saíd nalazi osnovu imperijalizma (Jakić, 2006: 299, prema Saíd: 1999). Kada govori o odnosu Okcidenta i Orijenta, odnosno o odnosu Zapada i Istoka, Edward Saíd, kaže da je taj odnos odnos moći i dominacije. (Saíd, 1979: 12) U svom djelu „Orientalizam“, on govori o pojmu orientalizma kao „načinu mišljenja koji je zasnovan na ontološkoj i epistemološkoj distinkciji između Orijenta i Okcidenta“ (Saíd,1978:9). Definira (1979) orientalizam kao Zapadni način da se dominira Orijentom da ga se restrukturira i nad

njim vlada. Said (1979) kaže kako orijentalizam nije lišen idoloških i političkih konotacija te kako Zapad orijentalizmom nameće sliku o sebi Orijentu. Isto tako, orijentalizam je i projekcija europskih strahova i želja koje je iznosila u stvaranju znanja o Orijentu kako bi sebi predočila sliku o njemu, a zapravo je predočila i sliku o sebi samoj sebi. Prikaz Istoka kao pasivnog i Zapada kao aktivnog koji prodire u njega samo je jedan od strahova koje navodi Said (1979). Zapad podaruje smisao Orijentu te se na taj način u određenoj mjeri zrcali u njemu (Said, 1979: 11). Odnos prema Orijentu općenito se kolebao između Zapadnog prezira prema poznatome i njegova grozničava zanosa prema novome- ili strah od novoga. (Said, 1979: 78). Said (1979) kaže da je europski strah od Islama opravdan jer nakon Muhamedove smrti 632. godine vojna, kulturna i vjerska hegemonija neizmjenjivo proširila te je stoga Islam s razlogom Europi počeo simbolizirati strah i razaranje. Navodi kako zbog orijentalizma Orijent nije bio slobodan objekt mišljenja i djelovanja te u knjizi nastoji pokazati kako je europska kultura dobila na snazi i osobnosti tako što je sebe postavila nasuprot Orijenta kao superiornog (Said, 1978:10).

Brčić (2007) kaže kako je ideja „zapadnog univerzalizma“, koju spominje Huntington, oduvijek bila zapravo želja za dominacijom i profitom. Dok su građani liberalne demokracije bili uvjereni da žive u najsigurnijem političkom poretku, dotle su njihove vođe intervenirali u drugim, najčešće naftom bogatim zemljama s ciljem što većeg profita, a sve pod izlikom „humanog interveniranja“ (Brčić, 2007: 9).

Suvremeni francuski filozof Jean Baudrillard u eseju „Duh terorizma“ govori o naravi terorizma i dominaciji Zapada. On ističe kako je terorizam nadmoćan nad svim drugim oblicima zastrašivanja jer pogađa najmoćnijim oružjem a to je smrt. Teroristi su uspjeli od svoje smrti napraviti oružje protiv sustava. Ta smrt je puno više od realne smrti. Ona je simbolična i žrtvena. Upravo je sistem, u ovom slučaju Zapad, kreirao objektivne uvjete za brutalnu odmazdu; pokupivši sve karte, on prisiljava Drugoga na promjenu pravila igre (Baudrillard, 2003: 10). Budući da je SAD jedna od najmoćnijih država svijeta, upravo je iz tog razloga napad 11. rujna toliko odjeknuo u svijetu. Pokazalo se da tamo gdje se mislilo da je Zapad najjači ipak slab. Teroristi su tim činom pokazali da se ništa ne može shvatiti kao nedodirljivo i sigurno kad druga strana polaže smrt kao cijenu za ono što želi postići- poslati poruku. Kaže kako, ako bi Islam nametnuo kao superioran u odnosu na ostatak društva, terorizam ustao protiv Islama. Dakle, tu se radi o odnosu moći. Zapad njeguje vrijednosti mira, blagostanja, sreće. Vjeruju da što više dobra čine, manje će se zla događati. Baudrillard (2003) koristi sitntagmu između Dobra i Zla. Dakle, očekiva se da će porastom Dobra, Zlo se

smanjivati. No, priroda njihova odnosa nije takva. Dobro i Zlo rastu zajedno. Dobro bi moglo poraziti Zlo samo ako bi se odreklo biti Dobro.

5. Islamofobija

Riječ islamofobija označava strah od islama i muslimana. Ova riječ je povezana s mržnjom i strahom od drugoga, posebice strahom od onoga što dolazi izvan europske i kršćanske kulture. Muslimani i Islam su shvaćeni kao krajnji drugi, jer su nacionalno, religijski i kulturno jako različiti od Zapada. Zapadni mediji znatno su doprinijeli tome da ova riječ postane jedna od ključnih satsavnica pri percepciji muslimana i Islama.

Islamofobija je postala glavni oblik rasizma u Europi te je jedan od njenih ključnih socijalnih i političkih problema. Postojala je i prije 9. rujna 2001., ali se nakon tog događaja munjevito proširila i Europom. Islamofobija, kao oblik rasizma podsjeća na atisemintizam u tome što traži „druge“ te ih se diskriminira jer su „njihova kultura i uvjerenja temeljna prijetnja ostatku društva“. Huntington (1998) navodi kako je Europa antisemitizam koji je bio usmjeren prema Židovima zamjenila onim prema Arapima. Autorice Pavelić i Čačić Kumpes (2015) drže da se postojanje islamskog fundamentalizma ne može negirati, te da on u Zapadnoj kulturi vidi najvećeg neprijatelja kao i opasnost za očuvanje identiteta, što je motivacija za izvođenje terorističkih napada. Posljedica tih terorističkih napada je širenje straha od Islama. Većina pripadnika muslimanske populacije ima negativne stavove prema terorističkim napadima koje izvodi dio pripadnika političkog islama.

Pavelić i Čačić Kumpes (2015) kažu kako se Islamu pripisuju negativne vrijednosti za razliku od onih koje se pripisuju Zapadnoj civilizaciji. Primitivnost, nasilnost, barbarstvo s jedne strane, te velkodušnost, racionalnost, prosvijećenost s druge strane. „Zapad u Islamu ne vidi partnera nego neprijatelja, a muslimane opisuje kao manipulativne i neiskrene“ (Pavelić, Čačić Kumpes, 2015: 413). Nadalje, autorice konstatiraju da ne treba zaboraviti događaje koji su se odvili od druge polovice 20. stoljeća, ali i u 21. stoljeću koji su učvrstili sliku nasilnog Islama kao prijetnje zapadnom društvu.

Samuel Huntington (1998) navodi kako se muslimanske zajednice u Europi nisu integrirale te pokazuju malo namjere da to i učine. Proces integracije, u kojem imigranti mogu zadržati svoje vjerske i etničke razlike, odbijen je od strane mnogih, a posebno onih koji su politički orijentirani krajnje desno. Negativno mišljenje o muslimanskoj zajednici u SAD-u između 2004. i 2008. godine povećalo se sa 48% na 56% u 2008. godini. S druge strane, taj

trend nije zabilježen u Europi. Između istog razdoblja negativni stavovi prema muslimanskoj zajednici u Španjolskoj smanjili su se sa 46% na 33%. Također su se negativni stavovi blago smanjili i u Velikoj Britaniji (sa 67% u 2004. na 62% u 2008. godini), dok su stavovi prema muslimanima u Njemačkoj i Francuskoj ostali skoro nepromijenjeni (Ogan i sur. 2013:37, prema Pew, 2008).

Europa zahtijeva potpunu asimilaciju muslimanske manjine (Eposito i Kalin, 2011: 24). U prilog tome ide i zakon donešen u nekoliko Europskih država koji brani nošenje *hijaba* u školama i djelatnicama građanskih službi. Kao jedan od glavnih razloga donošenja takvog zakona navodi se bolja prilagodba u društvo. Takav zakon akt je diskriminacije prema muslimanskoj manjini u Europi. To je pitanje građanskog prava i slobode. *Hijab* je dio Islamske kulturne tradicije, te bi svaka žena trebala imati pravo izbora hoće li ga nositi ili ne. S druge strane, to možemo promatrati i kao način dominacije Zapada nad Islamom. Naime, ovim zakonom Zapad poručuje da ih ne zanima njihova kulturna tradicija, te ukoliko žele biti stanovnici njihove države, morat će poštivati njihove zakone. A Zapad zakone kroji. Sljedeći zakon mogao bi biti zabrana gradnji džamija u Europi. I da se donese takav apsurdan zakon, pripadnici muslimanske manjine nemaju izbora nego se prilagoditi. Isto tako, za stvaranje negativnih stavova o muslimanskoj zajednici zaslužna je i teorija o skoroj propasti europskog kulturnog identiteta. Često se spominje i naziv „Eurabija“, aludirajući time da će u dogledno vrijeme Europljani postati manjina u Europi. Kada promatramo zakon o zabrani nošenja *hijaba* iz ove perspektive, možemo reći da tim zakonom Europa želi iskazati svoju moć i dominaciju, te njihov podređen položaj.

Islamofobični postupci usmjereni prema pripadnicima muslimanske manjine sprječavaju muslimane da u potpunosti sudjeluju u političkom, društvenom, kulturnom i ekonomskom životu društva u kojem žive. Islamofobija podupire osjećaj vikitimizacije i marginalizacije među drugom i trećom generacijom muslimana. Zbog islamofobije se osjećaju strano, odbačeno, kao „drugi“ (Eposito i Kalin, 2011: 16). Konstantna prisutnost pritiska i zastrašivanja ograđuje muslimane od samokritičnosti. Suočeni sa rasističnim i islamofobičnim napadima, oni oklijevaju od otvorenog kritiziranja ostalih Muslimana i na kraju završe braneći neke od najekstremnijih ideja i akcija, koje bi pod normalnim okolnostima osudili (Eposito i Kalin, 2011: 16).

5.1. Islam u medijima

Podjela svijeta na „nas“ i „njih“ omogućila je Zapadu kao moćnijem i dominantnijem faktoru da sebe odredi kao polazište za stvaranje slike o nepoznatom, različitom Drugom. Said (1979) kaže kako je znanje o drugome znanje koje smo „mi“ stvorili, tako da je Drugost (Istok) „naša“ tvorevina, „korpus teorije i prakse u koji se naraštajima materijalno ulagalo“ (Said, 1979: 14). Islam i muslimani stigmatizirani su zbog terorističkih napada. Stigmatizaciji islama ponajviše pridonose mediji koji stvaraju negativnu sliku o islamu i muslimanima. Prema do sada provedenim istraživanjima o reprezentaciji muslimana u zapadnim medijima, oni su prikazivani u negativnom kontekstu. Često se u medijima Islam poistovjećuje sa terorizmom. S ovakvim pristupom, odnosno prikazom muslimana, mediji samo šire neutemeljen strah prema Islamskoj zajednici te stvaraju predrasude prema istoj. Mediji imaju tendenciju da oblikuju mišljenja i stavove ljudi. Godernberg (2014) kaže kako je upravo informacijski servis jedan je od razloga tenzija između Zapada i Islama. „Istraživanja medijske reprezentacije Islama u zapadnim medijima iznjedrila su islamofobiju, rasizam i anti-muslimanski diskurs što doprinosi marginalizaciji pripadnika islamske vjeroispovijesti.“ (Goldberger, 2014: 92).

Pitanja integracije u medijima ilustrirane su slikama Islama koje kod većine izazivaju nesigurnost i strah, a kod islamske manjinske zajednice ranjivost. Kada se te slike iznova ponavljaju one izazivaju neku vrstu kolektivne histerfije (Fekete, 2008:25). Autor navodi razgovor sa Somalijским vođom koji se iz „zatvorene“ Švedske, preselio u „malo otvoreniju“ Veliku Britaniju. Kaže da se osjeća ugroženim od strane medija koji „daju nevjerovatnu sliku Islama“ te kaže da te vijesti emocionalno utječu na njega.

Sabina Schiffer, predavačica medijskog obrazovanja i komunikacije, tvrdi kako je vizualni utjecaj vijesti podcijenjen te kako se s namjerom stavljaju slike koje se mogu protumačiti na više načina (tj, dvosmislene slike), što dovodi do panike. Nadalje, autorica je proučavala televizijske vijesti i novine, te došla do zaključka da je gotovo svaki put, kad se govori o „strancima“, ilustrirana slika žene s maramom, te se tako prenosi poruka da je Islam ono strano (Fekete, 2008: 25).

Postaje jasno kako su zapadni mediji pokrenuli svojevrsnu zajedničku kampanju protiv Islama u ime rata protiv terora. Otkako je završio Hladni rat, medijska pažnja prebacila se na Islam, koji unosi nered u svjetski poredak. Islam se često povezuje s pojmovima „ekstremizam“, „terorizam“, „fundamentalizam“, „radikalizam“. Mahamdallie (2015) navodi

primjer slike u Time magazinu na kojoj su prikazani muslimanski vojnici koji se mole. Ispod slike je stajao natpis koji kaže da oružje i molitva idu zajedno u fundamentalističkim borbama. Način na koji je slika interpretirana govori nam o načinu izvještavanja medija kada je u pitanju Islam. Mahamdallie dalje daje primjer *džihada*. *Džihad* u zapadnim medijima označava pojam „svetog rata“ u kojem muslimani ubijaju nevjernike i često se koristi u propagiranju negativne slike o islamu. *Džihad* u najopćenitijom smislu znači duhovno i materijalno pregnuće u ostvarivanju Allahova zakona (Jukić,1997: 253). Navodi kako neki stručnjaci za sveti islamski rat predlažu čak tri značenja: borbe protiv samoga sebe ili duše koja hoće zlo, borbe za proširenje Islama ili rat protiv nevjernika te borbe u vlastitim redovima protiv loših muslimana. (Jukić,1997: 255).

Kako se u medijima gotovo uvijek *džihad* poistovjećuje sa drugim značenjem, odnosno ratom protiv nevjernika, bitno je nešto više reći od tome. Jukić (1977) govori o odnosu pripadnika islamske religije i nemuslimanskog svijeta u vidu boljeg razumijevanja pojma *džihada*. Kaže (1997) kako se u Kuranu stoji odredba o ratu s nevjernicima. U Islamu drugačije postupa prema posjednicima Objave i vjernicima drugih religija. Budući da su kršćani posjednici Objave oni u ratu neće biti ubijeni ni prisiljeni na obraćenje. Navodi (1997) kako se pojam *džihada* u prostornim odrednicama našao je u nekim teologijskim školama svoje pravno tumačenje u podjeli svijeta na na zemlje Islama i zemlje rata. Tim se razlikovanjem izražavaju tendencije da cijeli svijet jednog dana prihvati islamsko učenje. Međutim, kako kaže Jukić (1997), kršćani pripadaju kući (zemlji) Islama zbog posjedovanja Objave stoga se protiv njih neće voditi vjerski rat u svrhu islamiziranja. Ovakva interpretacija potvrđuje već navedeno, a to je kako zapadni mediji potiču i šire islamofobične stavove te na taj način dodatno otežavaju integraciju muslimanske zajednice u Zapadno društvo.

6. Zaključak

Huntington govori da će se sukobi u budućnosti odvijati između različitih civilizacija i kaže kako je krv na granicama Islama. On odnos Islama i Zapada gleda kroz sukob različitih kultura. I jedna i druga kultura se osjećaju ugroženo od strane ove druge. Islam se osjeća ugroženim jer Zapada nameće svoje vrijednosti kao univerzalne i smatra da se Islam mora njima podrediti. S druge strane, sve veći broj migranata islamske vjeroispovijest naseljava Europu. Europa je u strahu da će u dogledno vrijeme postati manjina. Zbog toga žele asimilirati useljenike prema vrijednostima i kulturnoj tradiciji Europe. Iz tog razloga se javio i zakon o zabrani nošenja *hijaba*. Međutim, upravo zbog te ugroženosti, sukobi se samo produbljuju. Europa osjeća strah, pripadnici radikalnih skupina politiziranog Islama bijes. Zapad vodi rat protiv terorizma, a teroristi zbog osjećaja poniženosti i inferiornost izvodi terorističke napade. Todorov kaže kako Europa mora postati tolerantnija. Europa mora razumijeti povijest i kulturnu tradiciju islamske civilizacije koja, kao i zapadna, ima svoje mane. To što su islamska i zapadna civilizacija različite, ne mora značiti da jedna mora preuzeti vrijednosti druge, to znači samo da mora postojati poštovanje i razumijevanje. U radu je spomenuta politika multikulturalizma i integracijska politika islamske zajednice u europska društva. Multikulturalizam je izazov za sve nas. Izazov u smislu učenja dijaloga, poštovanja, razumijevanja i tolerancije prema drugima i drugima. To je ono što je neophodno za miran suživot različitih kultura. Multikulutralizam označava uvažavanje kulture i kulturne tradicije manjinske skupine. Integracijska politika identiteta ustvari je samo racionalno-demokratsko sredstvo za postizanje onoga što je od temeljne važnosti, a to je društvena integracija.³

Islamofobija je jedan od najvećih problema današnjice. Istovremeno i politički i socijalni problem. Islamofobični stavovi i politika Zapada nanose štetu ne samo Islamu već i zapadnom društvu. S jedne strane, ti stavovi i postupci marginiziraju islamsku zajednicu. S druge strane, takvi stavovi zapadnjaka dodatno pobuđuju bijes kod dijela pripadnika radiklanog islamističkog pokreta. Činjenica da je muslimanski narod potčinjen Zapadu, činjenica da zapadnjaci ne poštuju njihovu kulturnu tradiciju budi želju za osvetom koja, kako je već rečeno, vodi do terorističkih napada. Zapadni mediji potiču stvaranje stereotipa i predrasuda prema pripadnicima muslimanske zajednice.

³ <http://tripalo.hr/knjige/NaIdent/kalanj.pdf>

Jedan primjer te želje za osvetom je teroristički napad koji se dogodio u Parizu u siječnju 2016. godine. Pripadnici islamističke ekstremne skupine napali su redakciju satiričnog francuskog lista Charlie Hebdo. Novinari tog lista, kroz karikature su, odnosno i dan danas se izruguju ne samo s islamskom religijom već i sa kršćanstvom i židovstvom. Taj list se kod prezentiranja tih karikatura poziva na slobodu govora. Trebamo se zapitati je li sloboda govora, kao i bilo koja druga sloboda, bezgraniča? Jesmo li mi potpuno slobodni? Mislim da je odgovor na to pitanje jasan. U ovom slučaju sloboda govora je sasvim nešto drugo od, mogli bismo reći, govora mržnje ili u najmanju ruku provokacija.

Na naslovnici prvog broja lista koji je tiskan nakon terorističkog napada bila je karikatura Muhameda popraćena natpisom *Je suis Charlie*⁴. Tim činom (provokacije) su poručili da se ne boje islamskih ekstremista. Sama karikatura Muhameda, bez da se izruguje, uvredljiva je za islamsku religiju jer ona ne poznaje lik Muhameda. Na taj način ponižavaju pripadnike muslimanske zajednice (i muslimanske manjine u Francuskoj). Teroristički napad žestoko je osuđen od strane Zapada. Dok se uvredljiv sadržaj koji, ne samo da izruguje muslimansku kulturu, već potiče islamofobične stavove smatra građanskim pravom, nošenje *hijaba* je zabranjeno. Ovaj paradoks pokazuje nam kakvu politiku vodi liberalna Europa prema migrantima. Već je spomenuto koliki značaj imaju kulturni identiteti u današnjem, globalizacijskom vremenu. Život muslimanske zajednice koja se nije asimilirala i prihvatila vrijednosti Zapada, dovoljno je bez kompliciran poticanja novih tenzija. Također, već je rečeno i kako su teroristički napadi potaknuti (između ostalog) bijesom, te kako isti ti napadi potiču širenje islamofonije prema pripadnicima muslimanske zajednice općenito. Muslimani su u također žrtve terorističkih napada jer se kroz njih dodatno marginaliziraju u društvu.

⁴ *Je suis Charlie* na društvenim mrežama i medijima značio je davanje podrške satiričnom listu Charlie Hebdo nakon terorističkog napada 7. siječnja 2016. godine.

7. Literatura

Baudrillard, Jean (2003). *Duh terorizma*. Dubrovnik: Art radionica Lazareti

Bilandžić, Mirko (2008). „Islamske oružane organizacije i islamizam na primjeru Bliskog istoka“, *Revija za sociologiju*, 34 (4): 307- 330.

Brčić, Marita (2007). „Terorizam i liberalne demokracije“, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, 1: 5- 20.

Esposito, John L. i Kalin, Ibarhim (2015), Islamophobia the Challenge of Pluralism in the 21st Century, <https://www.scribd.com/document/280798536/John-L-Esposito-Ibrahim-Kalin-Islamophobia-the-Challenge-of-Pluralism-in-the-21st-Century> (09. 09. 2016)

Fekete, Liz (2008). Integration, Islamophobia and civil rights in Europe, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=394C1A654F8A5429D6460F90E43731B8?doi=10.1.1.454.2522&rep=rep1&type=pdf> (11. 09. 2016)

Goldberger, Goran (2014). „Reprezentacija islama i muslimana u hrvatskim dnevnim novinama od 1990. do 2006. godine“, *Sociologija i prostor*, 52 (1): 91-109.

Huntington, Samuel (1998). *Sukob civilizacija i preustroj novog svjetskog poretka*. Zagreb: Izvori

Jekić, Ranka (2006). „Kulturni imperijalizam Zapada u djelu Edwarda W. Saida“, *Migracijske i etničke teme*, 22(3): 289-308.

Jukić, Jakov (1997). *Lica i maske svetoga*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost

Kalanj, Rade. Identiteti i politika identiteta (Politički identiteti), <http://tripalo.hr/knjige/NacIdent/kalanj.pdf> (15. 09. 2016)

Kalinić, Pavle (2013). „Ishodišne točke političkog islama“, *Polemos*, 16 (1): 97- 14.

Kovač, Tomislav (2009). „Islam kao paradigma suvremenom europskom društvu i kršćanskoj misli“, *Nova prisutnost*, 7 (2): 207- 220

Mahamdallie, Hassan (2015). Islamophobia, the othering of Europe's Muslims, <http://isj.org.uk/islamophobia-the-othering-of-europes-muslims/> (11. 09. 2016)

Ogan, Christine i sur. (2014). The rise of anti- Muslim prejudice:Media and Islamophobia in Europe and United States: The International Communication Gazette, 76 (1): 27- 6., <http://gaz.sagepub.com/content/76/1/27.full.pdf> (10. 09. 2016)

Paić, Žarko (2013). S onu stranu multikultralizma: nove politike identiteta, <https://www.univie.ac.at/doml/drupal/?q=content/s-onu-stranu-multikulturalizma> (19. 09. 2016)

Pavelić, Adila i Čačić-Kumpes Jadranka (2015). „Islam, islamofobija i Zapad: suprotstavljeni pogledi i društvena stvarnost“, *Migracije i etničke teme*, 31 (3): 407-427.

Said, Edward (1978). *Orijentalizam*. Zagreb: Konzor

Todorov, Tzvetan (2009). *Strah od barbara*. Zagreb: Naslijeđe.